

Stanisław Hońko

OCENA EFEKTÓW KSZTAŁCENIA Z ZAKRESU RACHUNKOWOŚCI

EVALUATION OF LEARNIG OUTCOMES IN THE FIELD OF ACCOUNTING

Instytut Rachunkowości, Uniwersytet Szczeciński
ul. Adama Mickiewicza 64, 71-101 Szczecin; e-mail: honko@wneiz.pl

Summary. The article is an attempt to organize the learning outcomes of accounting, which are reached during first degree studies. The text contains learning outcomes of selected Polish universities and the results of the evaluation of reliability and understandability effects listed in the study program in Finance and Accounting Faculty of Economics and Management at the University of Szczecin.

Słowa kluczowe: efekty kształcenia, krajowe ramy kwalifikacji.

Key words: learning outcomes, National Qualification Frames.

WSTĘP

Jednym z istotnych elementów reformy szkolnictwa wyższego było zastąpienie standardów kształcenia wydanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego programami kształcenia opracowanymi samodzielnie przez uczelnie. W roku akademickim 2012 / 2013 studenci rozpoczęli naukę według nowych programów, których filarem są założone efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji. Uczelnie są zobowiązane zagwarantować osiągnięcie przyjętych efektów kształcenia, co wynika z umów o prowadzenie studiów zawieranych indywidualnie z każdym studentem przez podjęciem nauki.

Opracowane przez uczelnie bazy efektów kształcenia decydują o odrębności poszczególnych programów studiów, co może prowadzić do stwierdzenia, że jakość efektów decyduje o konkurencyjności oferty danej uczelni. Powstaje przy tym pytanie, czy uczelnie mają pełną swobodę w formułowaniu efektów kształcenia. Chociaż akty prawne, towarzyszące nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym, nie wprowadzają wprost żadnych ograniczeń, to jednak w praktyce kluczowe znaczenie ma dostosowanie efektów kształcenia na danym kierunku studiów do opisu efektów kształcenia zawartych w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji (DzU z 2011 r., nr 253, poz. 1520, ze zm.). Rozporządzenie to określa efekty kształcenia dla obszarów nauk, a zatem z założenia ma ogólny charakter, ale zespoły opracowujące programy studiów, zgodne z krajowymi ramami kwalifikacji, były zobowiązane do powiązania wszystkich efektów kształcenia na danym kierunku z efektami określonymi w rozporządzeniu. Obowiązek ten wynikał z wytycznych rekomendowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego podręcznika Kraśniewskiego (2011) „Jak przygotować programy kształcenia zgodnie z wymaganiami Krajowych Ram Kwalifikacji”.

W podręczniku tym stwierdzono, że: „[...] należy dążyć do tego, aby efekty kierunkowe „pokrywały” wszystkie efekty obszarowe. Jeżeli postulat ten nie jest spełniony, to w dokumentacji programu kształcenia powinny być wymienione wszystkie te obszarowe efekty

kształcenia, dla których nie ma odpowiedników w zestawie opracowanych efektów kierunkowych” (Kraśniewski 2011, s. 35). W części podręcznika nazywanej zaleceniami i wskazówkami praktycznymi stwierdzono, że „[...] definiowane przez uczelnie efekty nie powinny odzwierciedlać oczekiwań i ambicji kadry, lecz realne możliwości osiągnięcia tych efektów przez najslabszego studenta” (s. 51). Podobne stanowisko zajmują inni eksperci bolońscy, stwierdzając, że „[...] efekty kształcenia dla programów typowych dla danego obszaru studiów powinny być zgodne z efektami określonymi dla tego obszaru”, a „[...] odstępstwa są dopuszczalne, ale muszą być wymienione i dokładnie uzasadnione w programie studiów” (Chmielecka i Marciniak 2010, s. 4).

Jest bardzo dyskusyjne obligowanie uczelni do osiągnięcia wszystkich efektów z rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji, przy jednoczesnym założeniu konieczności ich dostosowania do możliwości najslabszego studenta. Takie podejście według autora jest sprzeczne z ideą reformy, która ma prowadzić do indywidualizacji programów kształcenia. Potwierdzeniem takiego stanowiska może być par. 4, ust. 1 (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia. DzU z 2011 r., nr 243, poz. 1445, ze zm.). Wynika z niego, że „[...] opis zakładanych efektów kształcenia [...] uwzględnia efekty kształcenia **właściwe dla danego kierunku studiów** (pogrubienie autora)”. Ze zbioru obszarowych efektów kształcenia należy zatem wybrać te, które odnoszą się do danego kierunku i poziomu kształcenia. Jest to zbieżne z interpretacją par. 8, ust. 1 tego rozporządzenia określającego warunki ukończenia studiów. Aby uzyskać kwalifikacje na studiach I i II stopnia, należy osiągnąć **wszystkie założone przez uczelnię efekty kształcenia**. Obowiązek osiągnięcia kompletu założonych efektów jest zrozumiałą i jest konsekwencją wizji kształcenia przyjętej w ramach autorskich programów studiów. Również w interpretacjach zamieszczonych na stronie internetowej Ministerstwa można przeczytać, że „Uczelnia [...] dokonuje analizy opisu efektów dla danego obszaru, poziomu i profilu kształcenia, do którego jest przyporządkowany kierunek studiów, a następnie **dokonuje wyboru tych efektów, które przyjmuje za właściwe**” (Odpowiedzi na najczęściej zadawane..., www.nauka.gov.pl, dostęp dn. 10.10.2012 r.).

W dalszej części ministerialnej interpretacji znajduje się ostrzeżenie, że „[...] decyzja uczelni o wyborze „właściwych efektów” z tego obszaru kształcenia i ich uszczegółowienie we własnym opisie efektów dla kierunku będzie podlegała ocenie dokonywanej przez Polską Komisję Akredytacyjną” (Odpowiedzi na najczęściej zadawane..., www.nauka.gov.pl, dostęp dn. 10.10.2012 r.). W tym kontekście warto przytoczyć opinię Banaszaka (2012), zdaniem którego „[...] dotychczasowe doświadczenia związane z funkcjonowaniem rodzimego szkolnictwa wyższego wskazują [...], że najczęściej wprowadzanym zmianom towarzyszy bylejakość, a często z premedytacją narzucana fasadowość polegająca na pseudozmianach” (s. 13). Sposobem na uniknięcie pozorów zmian jest wprowadzenie efektów kształcenia zrozumiałych dla studentów, kadry naukowej oraz potencjalnych pracodawców.

Analizując przedstawione zagadnienia, można dojść do wniosku, że efekty kształcenia, opracowane na potrzeby nowych programów studiów, mogą podlegać zmianom. W związku z tym zasadne jest przeanalizowanie baz efektów kształcenia określonych w wybranych programach studiów.

Celem artykułu jest zbadanie wybranych efektów kształcenia z zakresu rachunkowości na wybranych uczelniach publicznych i wyciągnięcie wniosków dotyczących ich struktury

i zrozumienia, a także ocena efektów kształcenia na kierunku finanse i rachunkowość na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego.

MATERIAŁ I METODY

Artykuł obejmuje:

- analizę baz efektów kształcenia z zakresu rachunkowości w wybranych ośrodkach akademickich,
- badania ankietowe, służące do oceny efektów kształcenia obowiązujących na kierunku finanse i rachunkowość od roku akademickiego 2012/2013.

Badania zostały przeprowadzone w dniach 21–28 października 2012 r. wśród studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego na kierunku finanse i rachunkowość w dwóch grupach docelowych, które obejmowały:

- studentów drugiego roku studiów stacjonarnych I stopnia,
- studentów drugiego roku studiów stacjonarnych i niestacjonarnych II stopnia.

Dobór próby był celowy, gdyż studenci ze studiów I stopnia mogli ocenić efekty, które osiągną w przyszłości, natomiast studenci ze studiów II stopnia poddali ocenie już osiągnięte efekty. Ankiety dla obu grup docelowych zawierały identyczne pytania i były wypełniane na stronie internetowej www.honko.oz.pl.

Ocenie studentów zostały poddane jedynie efekty odnoszące się do rachunkowości, a nie wszystkie zatwierdzone przez Senat Uniwersytetu Szczecińskiego. Ankieta składała się z dwóch głównych części, a mianowicie z pytań otwartych umożliwiających ocenę głównych efektów kształcenia na kierunku rachunkowość oraz z pytań zamkniętych dotyczących rozumienia przydatności efektów kształcenia ujętych w dokumentacji studiów. Artykuł ma charakter analityczny. Wyniki badań są efektem analizy materiałów źródłowych, pochodzących ze stron internetowych uczelni oraz wyników ankiety opracowanej przez autora. Zaprezentowany sposób wnioskowania naukowego sprawia, że metoda analizy źródeł literaturowych została wykorzystana jedynie w niewielkim zakresie.

WYNIKI I DYSKUSJA

Poziomy efektów kształcenia

Poziom szczegółowości efektów kształcenia zależy od tego, czy są one związane z kierunkiem studiów, specjalnością, modułem czy z przedmiotem. Na podstawie kryterium szczegółowości można wyróżnić:

- **ogólne efekty kształcenia**, które należy osiągnąć na studiach wyższych niezależnie od kierunku czy poziomu; efekty te dotyczą głównie kompetencji społecznych, powtarzają się we wszystkich obszarach kształcenia. Przykładem może być przygotowywanie studentów do nauki przez całe życie i współdziałanie w grupach;
- **obszarowe efekty kształcenia**, wynikające z rozporządzenia MNISW w sprawie krajowych ram kwalifikacji, w którym zostały opisane efekty z podziałem na 7 obszarów nauk: społecznych, humanistycznych, ścisłych, przyrodniczych, technicznych, medycznych oraz rolniczych;
- **kierunkowe efekty kształcenia**, odzwierciedlające założone kwalifikacje absolwentów danego kierunku studiów;

- **specjalistyczne efekty kształcenia**, będące zbiorem zakładanych kwalifikacji w ramach wybranej specjalności kształcenia;
- **przedmiotowe efekty kształcenia**, realizowane w ramach nauczania w poszczególnych modułach lub w ramach przedmiotów wynikających z programu studiów.

W artykule skoncentrowano się na efektach kierunkowych z zakresu rachunkowości, która mieści się w obszarze nauk społecznych. Jak wyjaśniają eksperci bolońscy, opracowane efekty kształcenia są ogólne, a punktem wyjścia podczas ich formułowania było określenie postaw i umiejętności absolwenta studiów społecznych (Chmielecka 2010). Absolwent ma być człowiekiem aktywnym w grupie (społeczności), ma być nastawiony na samodoskonalenie i samokształcenie oraz na działalność publiczną w różnej skali. Nie można nie zauważyć, że założenia te są dość niekonkretne, co kłóci się z pragmatyzmem i uporządkowaniem rachunkowości. Z tego powodu autor uważa, że zespoły przygotowujące kierunkowe efekty kształcenia nie miały łatwego zadania. W celu poprawy jakości efektów kierunkowych eksperci bolońscy zamieścili definicje kluczowych pojęć wykorzystywanych w opisie osiągnięć studentów w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji, które podano w tab. 1.

Tabela 1. Definicje pojęć wykorzystanych w opisie efektów związanych z obszarem kształcenia

Pojęcie	Definicja	Przykład
Struktura społeczna	jednostki lub grupy określonej społeczności pozostające w formalnych i nieformalnych relacjach określonego typu	struktura zawodowa mieszkańców Warszawy, struktura organizacyjna przedsiębiorstwa, grupa osób posiadających wyższe wykształcenie
Instytucja społeczna (organizacja)	struktura społeczna celowa, o charakterze formalnym lub nieformalnym, powołana dla osiągnięcia jakiegoś celu / celów	spółka handlowa, uniwersytet, partia polityczna
Zjawisko społeczne	efekt działań jednostek (grup) w ramach określonej struktury formalnej lub nieformalnej	popyt na określone dobro w społeczności o określonej strukturze dochodów, wydajność pracy na określonym wydziale produkcji, poparcie dla określonej partii politycznej, chęć zdobywania wyższego wykształcenia, nieprzestrzeganie przepisów prawa, okupacja urzędu
Proces społeczny	zjawisko społeczne rozpatrywane w czasie, charakteryzowane zwykle przez określony kierunek i dynamikę zmian	wzrost współczynnika skolaryzacji, wyludnianie się wsi

Źródło: opracowano na podstawie: Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego, www.nauka.gov.pl, dostęp dn. 10.10.2012 r.

W dalszej części artykułu podjęto próbę analizy efektów kształcenia z zakresu rachunkowości opracowanych przez wybrane ośrodki akademickie.

Analiza efektów kształcenia z rachunkowości w wybranych szkołach wyższych

Przy doborze próby badawczej uwzględniono kryteria:

- **podmiotowe**, w związku z którym wzięto pod uwagę efekty kształcenia z zakresu rachunkowości w uczelniach publicznych, które podają założone kierunkowe efekty kształcenia do publicznej wiadomości na stronach internetowych;

– **przedmiotowe**, według którego wybrano efekty odnoszące się do rachunkowości, zarówno w zakresie procesu przygotowania, jak również analizy informacji.

Wybrane efekty kształcenia z rachunkowości na pierwszym stopniu studiów ekonomicznych zostały zaprezentowane w tab. 2. Ich poprawne odczytanie wymaga dodania przed każdym efektem, że student posiada je po zakończeniu studiów.

Należy podkreślić, że efekty ujęte w tab. 2 zostały wyselekcjonowane według kryterium związku z rachunkowością. Dobór miał charakter subiektywny i w pierwszej kolejności polegał na znalezieniu efektów zawierających słowo „rachunkowość”. Na niektórych uczelniach, ze względu na niewielką liczbę efektów wybranych w ten sposób, zostały zamieszczone efekty pośrednio odnoszące się do rachunkowości.

Z analizy efektów kształcenia ujętych w programach studiów, przedstawionych w tab. 2 można wysnuć następujące wnioski:

- większa liczba efektów dotyczy wiedzy niż umiejętności i kompetencji;
- pojawiają się sformułowania skopiowane z rozporządzenia w sprawie KRK, na przykład w kompetencjach społecznych: „prawidłowo identyfikuje i rozstrzyga dylematy związane z wykonywaniem zawodu” albo „potrafi aktywnie uczestniczyć w grupie, przyjmując w niej różne role”;
- oprócz efektów szczegółowych występują efekty ogólne, przy czym nie są one uporządkowane;
- istnieje możliwość odczytania efektów odnoszących się do konkretnych przedmiotów akademickich, na przykład: „posiada umiejętność rozumienia podstawowych metod stosowanych w rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej”;
- występuje więcej efektów związanych z interpretacją informacji ekonomicznych niż z procesem ich tworzenia; na każdej uczelni akcentuje się umiejętność analizy i interpretacji sprawozdań finansowych, ale nie na wszystkich wymagane są do tego umiejętności ewidencji operacji gospodarczych czy oceny ich wpływu na pozycje sprawozdania finansowego;
- niewiele efektów odnosi się do ewidencji podatkowych w małych i średnich przedsiębiorstwach, związanych z ustalaniem zobowiązań podatkowych i wypełnianiem deklaracji, prowadzeniem dokumentacji kadrowej itd.;
- niewiele efektów jest bezpośrednio zbieżnych z celami założonymi w ramach ścieżki dyplomowanego księgowego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce;
- w opisie kompetencji społecznych brakuje podkreślenia cech związanych z zawodem księgowego, takich jak: uporządkowanie, systematyczność, spostrzegawczość, dokładność, dociekliwość.

Znaczna liczba efektów kształcenia, w połączeniu z ich złożonością, może utrudnić studentom zrozumienie ich istoty. W ocenie autora efekty te powinny być zrozumiałe nie tylko dla kadry uczelni, ale przede wszystkim dla studentów czy kandydatów na studia. Obecnie lista efektów jest zbyt długa i zbyt ogólna. Sposobem na poprawienie przydatności efektów może być ich uporządkowanie i ocena przez studentów w ramach badań ankietowych. Wyniki badań przeprowadzonych przez autora w tym zakresie zostały zaprezentowane w kolejnej części artykułu.

Tabela 2. Kierunkowe efekty kształcenia w zakresie rachunkowości

Uczelnia, wydział i kierunek studiów	Efekty kształcenia w zakresie		
	wiedzy	umiejętności	kompetencji społecznych
Szkoła Główna Handlowa, finanse i rachunkowość	<ul style="list-style-type: none"> – wiedza na temat objaśniania, interpretacji i stosowania podstawowych zasad rachunkowości finansowej – wiedza z zakresu analizy finansowej w odniesieniu do przedsiębiorstw oraz instytucji finansowych 	<ul style="list-style-type: none"> – umiejętność przeprowadzania analizy ekonomiczno-finansowej podmiotu gospodarczego oraz merytorycznego uzasadniania sformułowanej oceny – umiejętność oceny rzetelności danych finansowych oraz analiz ekonomicznych 	<ul style="list-style-type: none"> – rozumienie i akceptacja zasad etyki w dziedzinie finansów i rachunkowości, w tym kodeksów dobrych praktyk
Uniwersytet Łódzki, Wydział Zarządzania, rachunkowość (profil praktyczny)	<ul style="list-style-type: none"> – podstawowa wiedza o różnych typach działalności gospodarczej, a szczególnie o istocie systemu rachunkowości i jego funkcjonowaniu w organizacji – podstawowa wiedza o relacjach między organizacjami, a w szczególności o ich powiązaniach gospodarczych oraz ich wpływie na organizację systemu rachunkowości – znajomość rodzajów więzi społecznych w organizacjach i między nimi, ze szczególnym uwzględnieniem ich wpływu na funkcjonowanie systemu rachunkowości – podstawowa wiedza o człowieku, tworzącym i wykorzystującym narzędzia rachunkowości w organizacji – podstawowa wiedza o metodach i narzędziach rachunkowości stosowanych w działalności gospodarczej – wiedza nt. norm i reguł rządzących organizacjami gospodarczymi, szczególnie w zakresie prawa bilansowego i podatkowego oraz kodeksu spółek handlowych – wiedza nt. przyczyn, przebiegu, skali oraz konsekwencji zmian w organizacjach, a szczególnie ich finansowego aspektu – podstawowa wiedza o ewolucji zasad i metod rachunkowości oraz o jej miejscu w systemie informacyjnym organizacji – znajomość zasad tworzenia i rozwoju systemu rachunkowości w różnych formach indywidualnej przedsiębiorczości – znajomość ogólnych zasad sporządzania i analizy jednostkowych sprawozdań finansowych podmiotów gospodarczych – podstawowa wiedza o organizacji i metodach rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej w przedsiębiorstwie 	<ul style="list-style-type: none"> – umiejętność w praktyce wykorzystania ekonomicznej i prawnej wiedzy teoretycznej do opisu finansowych skutków procesów i zjawisk gospodarczych – umiejętność interpretowania jednostkowego sprawozdania finansowego w celu analizy przyczyn i przebiegu wybranych procesów i zjawisk gospodarczych – umiejętność określania skutków wybranych procesów i zjawisk gospodarczych oraz uwzględniania ich w procesie projektowania elementów systemu rachunkowości – umiejętność posługiwania się podstawowymi normami prawnymi i etycznymi (w szczególności prawem bilansowym, podatkowym i handlowym), istotnymi z punktu widzenia prowadzenia rachunkowości – umiejętność samodzielnego tworzenia i analizy wariantowych rozwiązań konkretnego problemu z zakresu rachunkowości, a następnie wyboru i wdrażania właściwego rozwiązania – rozumienie skutków wpływu zdarzeń gospodarczych na informacje finansową – umiejętność przygotowania, na podstawie źródeł literatury, typowych prac pisemnych z zakresu rachunkowości (w języku polskim i nowożytnym języku obcym) – umiejętność posługiwania się narzędziami i technikami niezbędnymi do pełnienia funkcji księgowego na średnim szczeblu zawodowym – umiejętność sporządzania jednostkowych sprawozdań finansowych oraz ich analizy i interpretacji – umiejętność rozumienia podstawowych metod stosowanych w rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej 	<ul style="list-style-type: none"> – umiejętność określania priorytetów służących realizacji określonego przez siebie lub innych zadania – prawidłowe identyfikowanie i rozstrzyganie dylematów związanych z wykonywaniem zawodu – umiejętność wykorzystywania nabytej wiedzy podczas tworzenia / projektowania systemu rachunkowości w organizacji, przy uwzględnieniu aspektów prawnych i ekonomicznych jej funkcjonowania – umiejętność uzupełniania i doskonalenia nabytej wiedzy i umiejętności, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania nowoczesnych technologii, – umiejętność brania odpowiedzialności za powierzone zadania – rozumienie potrzeby i znaczenia przestrzegania zawodowych norm etycznych oraz profesjonalnych zachowań w wykonywaniu zawodu księgowego

cd. tab. 2

Uczelnia, wydział i kierunek studiów	Efekty kształcenia w zakresie		
	wiedzy	umiejętności	kompetencji społecznych
Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych, finanse i rachunkowość	<ul style="list-style-type: none"> – znajomość podstawowych kategorii ekonomicznych, w szczególności z zakresu finansów i rachunkowości – umiejętność określania głównych potrzeb informacyjnych uczestników obrotu gospodarczego – znajomość ogólnych metod, narzędzi i technik pozyskiwania i analizy informacji finansowych o kondycji finansowo-majątkowej jednostek – znajomość zakresu sprawozdawczości zewnętrznej i wewnętrznej – znajomość podstawowych zasad ewidencji księgowej operacji gospodarczych – znajomość podstawowych narzędzi i technik rachunkowości zarządczej – znajomość zasad kodeksów etycznych księgowych, biegłych rewidentów i doradców podatkowych 	<ul style="list-style-type: none"> – umiejętność identyfikowania, klasyfikowania i objaśniania wpływu zdarzeń gospodarczych na sytuację majątkową i dochodową jednostek – prawidłowe interpretowanie i analizowanie informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych i raportach zarządczych – umiejętność ujmowania operacji gospodarczych w księgach rachunkowych – umiejętność oceniania skutków wybranych decyzji podjętych z wykorzystaniem odpowiednich narzędzi rachunkowości zarządczej – proponowanie wariantów decyzyjnych przy wykorzystaniu narzędzi z zakresu finansów i rachunkowości 	<ul style="list-style-type: none"> – przygotowanie do aktywnej pracy grupowej w różnych rolach, szczególnie w pracach grupowych działów finansowych i księgowych – prawidłowe identyfikowanie i rozstrzyganie dylematów związanych z wykonywaniem zawodów związanych z finansami i rachunkowością – rozumienie potrzeby uczenia się przez całe życie, zwłaszcza związane z ewolucją prawa finansów i rachunkowości
Uniwersytet Gdański, Wydział Zarządzania, finanse i rachunkowość	<ul style="list-style-type: none"> – znajomość metod i narzędzi, w tym technik pozyskiwania i analizy danych właściwych dla nauk ekonomicznych, pozwalających opisywać struktury i instytucje ekonomiczne oraz procesy w nich i między nimi zachodzące – znajomość zasad oceny przedsięwzięć w zakresie finansów 	<ul style="list-style-type: none"> – rozumienie prawidłowego interpretowania podstawowych zjawisk ekonomicznych w zakresie finansów i rachunkowości – umiejętność rozwiązywania podstawowych problemów z zakresu finansów pojawiających się w praktyce gospodarczej: ocena opłacalności przedsięwzięcia, kondycji finansowej przedsiębiorstwa na tle branży, proponowanie odpowiednich rozwiązań prostych problemów z zakresu podatków, dobieranie źródeł finansowania, proponowanie odpowiedniego systemu rachunkowości / controllingu 	<ul style="list-style-type: none"> – kompetencje nieprofilowane – wydziela się następujące obszary: samodoskonalenia, współpracy, komunikacji, uczciwości, dyscypliny, kreatywności
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Ekonomii, finanse i rachunkowość	<ul style="list-style-type: none"> – wiedza o rachunkowości jako specyficznym systemie gromadzenia i przetwarzania danych oraz prezentacji informacji o procesach gospodarczych – znajomość podstawowych metod i narzędzi, w tym techniki pozyskiwania danych właściwe dla finansów i rachunkowości 	<ul style="list-style-type: none"> – prawidłowe posługiwanie się systemami normatywnymi oraz wybranymi normami i regułami (prawnymi, zawodowymi, moralnymi) w celu rozwiązania konkretnego zadania z zakresu finansów i rachunkowości – umiejętność krytycznej oceny społecznych ekonomicznych i finansowych konsekwencji decyzji finansowych 	<ul style="list-style-type: none"> – umiejętność aktywnego uczestniczenia w grupie i odgrywania niej różnych ról – prawidłowe identyfikowanie i rozstrzyganie dylematów – wyznaczanie ścieżki własnego rozwoju – postępowanie zgodne z zasadami etyki zawodowej

cd. tab. 2

Uczelnia, wydział i kierunek studiów	Efekty kształcenia w zakresie		
	wiedzy	umiejętności	kompetencji społecznych
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Nauk Ekonomicznych, finanse i rachunkowość	<ul style="list-style-type: none"> – wiedza o różnych rodzajach systemów finansowych (systemie finansów publicznych, systemie finansów prywatnych, systemie finansowym gospodarki rynkowej) ich funkcjach i roli / zadaniach oraz strukturach wewnętrznych, także, czynnikach i uwarunkowaniach (ekonomicznych, prawnych, politycznych, społeczno-kulturowych) funkcjonowania w regionu lub kraju lub w skali globalnej, – wiedza o metodach i narzędziach (z zakresu matematyki/inżynierii finansowej, rachunkowości finansowej i zarządczej, rachunkowości społecznej, statystyki; w tym o technikach pozyskiwania i gromadzenia danych, analizy i syntezy), właściwych dla danej subdyscypliny finansów, pozwalających opisywać: zdarzenia finansowe, stosunki finansowe w skali mikro, mezzo lub makro, procesy finansowe w podmiotach finansowych lub niefinansowych – wiedza o zawodzie finansisty i jego kompetencjach w formie zatrudnienia w instytucji lub formie prowadzenia własnej działalności gospodarczej; w zakresie przygotowującym do pełnienia funkcji m.in. doradcy podatkowego, księgowego, biegłego rewidenta, kontrolera finansowego 	<ul style="list-style-type: none"> – dostrzeganie, obserwacje i interpretacje zjawisk finansowych, umiejętność zidentyfikowania możliwości rozwoju zawodowego w zawodach finansowych – umiejętność analizy przyczyn przebiegu konkretnych procesów i zjawisk finansowych w ramach określonych subdyscyplin finansów, rachunkowości, bankowości, rynków finansowych 	<ul style="list-style-type: none"> – umiejętność uczestniczenia w zespołowym budowaniu projektów / struktur finansowych, znajomość aspektów prawnych, ekonomicznych i politycznych tej działalności oraz umiejętność przewidywania w podstawowym zakresie jej skutków – umiejętność działania w sposób przedsiębiorczy i kreatywny
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów, finanse i rachunkowość	<ul style="list-style-type: none"> – znajomość i rozumienie podstawowych kategorii finansowych (pieniądz, kapitał, stopa procentowa, przychód, koszt, wynik finansowy, wartość, ryzyko, podatek itd.) i ich funkcji w systemie społeczno-ekonomicznym – znajomość sposobów pozyskiwania danych ekonomicznych, wykorzystywanych w ramach finansów i rachunkowości – znajomość zasad sporządzania sprawozdań finansowych, – znajomość podstawowych regulacji prawnych dotyczących działalności podmiotu gospodarczego – znajomość systemu sprawozdawczości finansowej, krajowych i międzynarodowych zasad i standardów sprawozdawczości finansowej i rozumienie zawartości poszczególnych pozycji sprawozdań – znajomość zasad i metod przeprowadzania analizy sytuacji finansowej podmiotu gospodarczego, w tym instytucji finansowej – rozumienie roli informacji finansowych oraz rachunkowości w zarządzaniu podmiotem gospodarczym – znajomość zasad ewidencji w informatycznych systemach finansowo-księgowych – rozumienie koncepcji controllingu w organizacji i znajomość jego podstawowych narzędzi 	<ul style="list-style-type: none"> – prawidłowe posługiwanie się normami prawnymi i zawodowymi w celu rozwiązywania konkretnych zadań z zakresu finansów i rachunkowości – umiejętność użycia oraz oceny: norm, reguł i zasad rachunkowości wykorzystywanych w poszczególnych obszarach działalności przedsiębiorstwa 	<ul style="list-style-type: none"> – umiejętność identyfikowania i rozwiązywania podstawowych problemów związanych z uczestnictwem w życiu gospodarczym, w tym z wykonywaniem zawodów związanych z finansami i rachunkowością

Źródło: opracowano na podstawie informacji zamieszczanych na stronach internetowych uczelni (efekty kształcenia dotyczące rachunkowości wybrane przez autora z uchwał senatu zatwierdzających programy kształcenia).

Badania ankietowe dotyczące zrozumienia i przydatności efektów kształcenia

W dniach 21–28 października 2012 r. ankietę wypełniło łącznie 118 studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, w tym:

- 63 osoby studiujące na studiach I stopnia,
- 55 absolwentów studiów I stopnia, studiujących na studiach II stopnia.

W związku z tym, że ankieta była przeprowadzona w formie elektronicznej, trudno jest ocenić jej zwrotność. Wyniki badań można podzielić na zbiory informacji o charakterze ilościowym oraz jakościowym. Z konstrukcji ankiety wynika, że warunkiem jej zaakceptowania jest wypełnienie części liczbowej, dotyczącej zrozumienia i użyteczności efektów kształcenia na studiach I stopnia na kierunku finanse i rachunkowość. Część opisowa miała charakter uzupełniający i nie była obowiązkowa.

Według opinii 78 respondentów (66,1% próby) studia na kierunku finanse i rachunkowość powinny mieć profil praktyczny. Za profilem ogólnoakademickim opowiedziały się 23 osoby (19,49% próby), natomiast pozostałe za najlepszy uznały profil mieszany; 90 osób stwierdziło również, że udział przedmiotów ogólnoekonomicznych w programie kształcenia nie powinien przekroczyć 50% punktów ECTS, przy czym 68 odpowiedzi wskazywało na udział mniejszy niż 30%.

Respondenci mieli możliwość oceny rozumienia efektów kształcenia w skali 1–5, przy założeniu, że wyższa nota oznacza lepsze rozumienie efektu. Średnie oceny przedstawiono na rys. 1. Rozumienie założonych efektów zostało ocenione jako dostateczne lub dobre. Średnia ocen rozumienia efektów wynosi 3,6. Analizując odchylenie standardowe udzielonych odpowiedzi, można stwierdzić, że najbardziej rozbieżne oceny dotyczyły następujących efektów:

- „rozumie potrzebę uczenia się przez całe życie, zwłaszcza związanego z ewolucją prawa z dziedziny finansów i rachunkowości” – odchylenie standardowe – 1,19;
- „zna zasady kodeksów etycznych księgowych, biegłych rewidentów i doradców podatkowych” – odchylenie standardowe – 1,17;
- „prawidłowo interpretuje i analizuje informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych i raportach zarządczych” – odchylenie standardowe – 1,07.

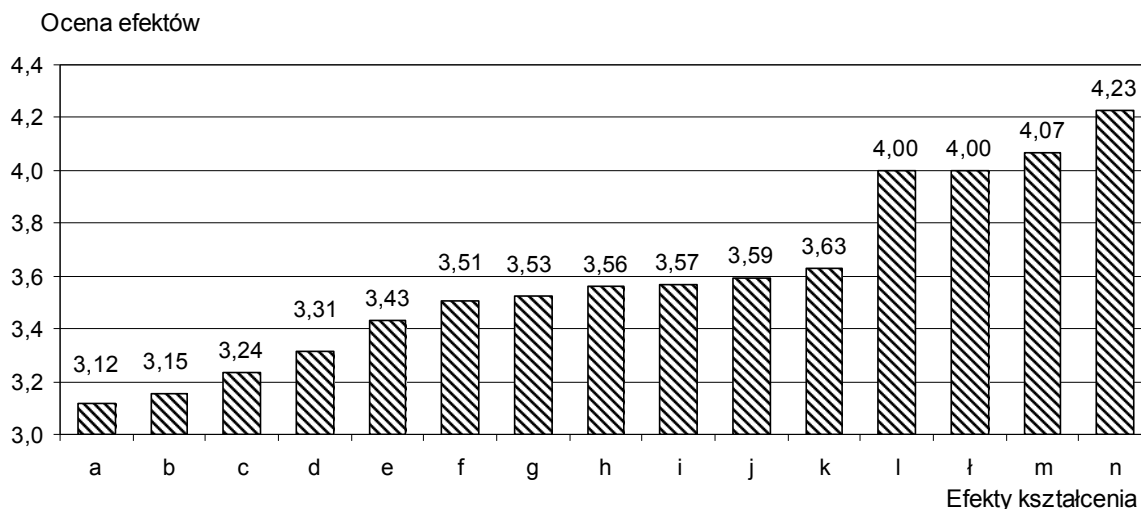
Ocenę użyteczności efektów kształcenia zaprezentowano na rys. 2. Przez użyteczność należy rozumieć przydatność uzyskanych kwalifikacji na rynku pracy. Nieco zaskakująca jest wyższa średnia ocena użyteczności efektów kształcenia (4,12) niż ich rozumienie.

Najwięcej najwyższych ocen uzyskały efekty związane z ewidencją operacji gospodarczych:

- „zna podstawowe zasady ewidencji księgowej operacji gospodarczych” – 88 ocen bardzo dobrych,
- „potrafi ujmować operacje gospodarcze w księgach rachunkowych” – 85 ocen bardzo dobrych.

Ocena użyteczności kwalifikacji z zakresu rachunkowości, uzyskanych na studiach I stopnia, prowadzi do wniosku, że respondenci wyżej oceniają wiedzę i umiejętności związane z prowadzeniem ksiąg rachunkowych oraz ze sporządzaniem sprawozdań finansowych niż efekty w postaci kompetencji społecznych. Zdaniem autora może to wynikać ze

specyfiki cech zawodowych księgowych, które nie zostały w pełni odzwierciedlone w sformułowanych efektach.

- a – zna zasady kodeksów etycznych księgowych, biegłych rewidentów i doradców podatkowych
 b – proponuje warianty decyzyjne, wykorzystując narzędzia z zakresu finansów i rachunkowości
 c – potrafi ocenić skutki wybranych decyzji podjętych z wykorzystaniem odpowiednich narzędzi rachunkowości zarządczej
 d – prawidłowo identyfikuje i rozstrzyga dylematy związane z wykonywaniem zawodów związanych z finansami i rachunkowością
 e – zna zakres sprawozdawczości zewnętrznej i wewnętrznej
 f – jest przygotowany do aktywnej pracy grupowej w różnych rolach, szczególnie w pracach grupowych działów finansowych i księgowych
 g – prawidłowo interpretuje i analizuje informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych i raportach zarządczych
 h – zna ogólne metody, narzędzia i techniki pozyskiwania i analizy informacji finansowych o kondycji finansowo-majątkowej jednostek
 i – zna podstawowe narzędzia i techniki rachunkowości zarządczej
 j – potrafi określić główne potrzeby informacyjne uczestników obrotu gospodarczego
 k – potrafi identyfikować, klasyfikować i objaśniać wpływ zdarzeń gospodarczych na sytuację majątkową i dochodową jednostek
 l – zna podstawowe kategorie ekonomiczne, w szczególności z zakresu finansów i rachunkowości
 ł – rozumie potrzebę uczenia się przez całe życie, zwłaszcza związanego z ewolucją prawa z dziedziny finansów i rachunkowości
 m – potrafi ujmować operacje gospodarcze w księgach rachunkowych
 n – zna podstawowe zasady ewidencji księgowej operacji gospodarczych

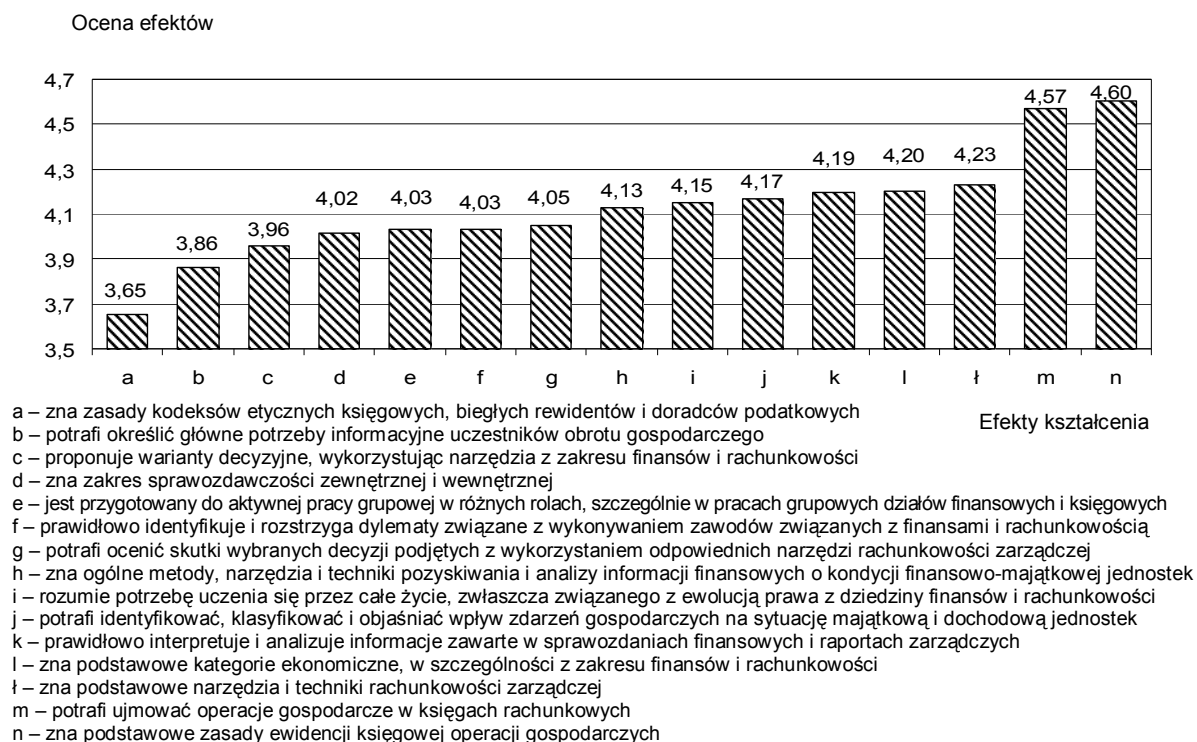
Rys. 1. Wyniki badań ankietowych dotyczące rozumienia efektów kształcenia

Źródło: opracowano na podstawie badań ankietowych.

W części ankiety zawierającej pytania otwarte respondenci wielokrotnie postulują poło-
 żenie większego nacisku na:

- stosowanie w większym zakresie programów komputerowych, w tym systemów finansowo-księgowych, modułów kadrowych oraz arkusza kalkulacyjnego;
- rozliczenia publicznoprawne małych przedsiębiorców, w szczególności w aspektach kadrowym i podatkowym;
- nauczanie języka angielskiego z uwzględnieniem fachowej terminologii księgowej;
- szerokie wykorzystanie *case study*, w tym również rozbudowanych przykładów jednostek symulacyjnych łączących wiedzę i umiejętności z różnych przedmiotów / modułów;
- ukierunkowanie nauczania prawa, matematyki i statystyki na potrzeby zawodu księgowego.

Część respondentów dostrzega również konieczność kształtowania „miękkich” umiejętności, na przykład „umiejętności kreatywnego odpowiadania na pytania urzędnika skarbowego/ biegłego” albo „sumienności działania, nieograniczania się do najprostszych rozwiązań”, asertywności, umiejętności podejmowania decyzji i jej obrony”.

Rys. 2. Przydatność kwalifikacji z zakresu rachunkowości w ocenie studentów

Źródło: opracowano na podstawie badań ankietowych.

PODSUMOWANIE

Możliwość realizacji autorskich programów kształcenia jest szansą na udoskonalenie oferty edukacyjnej uczelni. Zmodyfikowane lub nowe programy studiów muszą być dostosowywane do potrzeb rynku pracy oraz do zmian w gospodarce. Filarem programów kształcenia, wprowadzonych przez uczelnie w roku akademickim 2012 / 2013, są bazy efektów kształcenia o różnym stopniu szczegółowości.

W artykule scharakteryzowano efekty nauczania rachunkowości na wybranych uczelniach wyższych, wskazując, że w najbliższej przyszłości mogą one wymagać dopracowania. Wydaje się bowiem, że osiągnięcie wszystkich efektów wynikających z rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie KRK nie jest ani potrzebne, ani celowe. Obawy autora, że efekty, sformułowane w programie kształcenia w zakresie rachunkowości na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, mogą być niezrozumiałe dla studentów lub absolwentów, nie potwierdziły się. Z badań ankietowych wynika bowiem, że są one dostatecznie lub dobrze rozumiane, a ich przydatność w pracy zawodowej absolwentów została dobrze oceniona przez respondentów.

Ważnym sygnałem wynikającym z badań jest potrzeba uruchomienia praktycznego profilu studiów na kierunku rachunkowość na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego. Zdaniem autora taki kierunek poszerzy ofertę dydaktyczną, nie będąc konkurencją dla ogólnoakademickiego kierunku finanse i rachunkowość. Na studiach I stopnia powinno się kształtować umiejętności zawodowe, pozwalające na podjęcie obowiązków księgowego w małej i średniej jednostce oraz umożliwić poznanie fachowej terminologii w języku obcym. Absolwenci praktycznych studiów I stopnia mogą rozwijać

i pogłębiać zainteresowania naukowe na studiach II stopnia o charakterze ogólnoeconomicznym, przy czym nie wyklucza to wprowadzenia praktycznego profilu na studiach II stopnia, adresowanego do osób posiadających wykształcenie spoza dziedziny nauk ekonomicznych. Proponowane rozwiązanie wpisuje się w misję Uniwersytetu Szczecińskiego, w której deklaruje się jedność nauki i kształcenia oraz dostosowanie oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy (Strategia rozwoju Uniwersytetu Szczecińskiego 2012–2020).

PIŚMIENNICTWO

- Banaszak B.** 2012. Student w centrum, czyli dobre europejskie wzorce, w: Studia dla nas. Studenci i doktoranci o zmianie metod i celu kształcenia. Warszawa, Fundacja Pomocy Studentom, <http://www.konfrontacje.edu.pl/konfrontacje2011.html>, dostęp dn. 15.10.2012 r.
- Chmielecka E., Marciniak Z.** 2010. Wprowadzenie do krajowych ram kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego, w: Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego. Red. E. Chmielecka, http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/fundusze_europejskie/PO_KL/KRK/20101025_wymagania_dla_obszarow_ksztalcenia.pdf, dostęp dn. 15.10.2012 r.
- Kraśniewski A.** 2011. Jak przygotować programy kształcenia zgodnie z wymaganiami Krajowych Ram Kwalifikacji, http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/ministerstwo/Publikacje/20111228_MNiSW_poz4.pdf, dostęp dn. 15.10.2012 r.
- Odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania dotyczące wdrażania krajowych ram kwalifikacji,** www.nauka.gov.pl, dostęp dn. 10.10.2012 r.
- Rozporządzenie (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji.** DzU z 2011 r., nr 253, poz. 1520 ze zm.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia.** DzU z 2011 r., nr 243, poz. 1445, ze zm.
- Strategia Uniwersytetu Szczecińskiego 2012–2020,** <http://univ.szczecin.pl/strategia>, dostęp dn. 18.10.2012 r.
- Strona internetowa Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego,** www.nauka.gov.pl, dostęp dn. 18.10.2012 r.